

слідчих підрозділів органів внутрішніх справ України: зб. наук. праць факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання ХНУВС за 2011 рік / за заг. ред. академіка НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. О.М. Бандурки. Х.: НікаНова, 2012. С. 32–61.

2. Кобець М.В. Науково-технічні (техніко-криміналістичні) засоби, які застосовуються під час попередження та розслідування кримінальних вибухів / М. Кобець // Криміналістичний вісник. К.: ДНДЕКЦ/КНУВС, 2010. № 1(13). С. 87-92.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіц. сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 07.04.2022).

УДК 327:355.01:94(100)

Ціватий В. Г.

*к.і.н., доцент, Заслужений працівник освіти України,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
член правління Наукового товариства історії дипломатії
та міжнародних відносин (м. Київ, Україна)*

ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ, ГІБРИДНІ ВІЙНИ І МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕГОВОРИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ДИПЛОМАТІЇ: ІСТОРИКО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРСИ

В умовах сьогодення особливо актуалізується питання дослідження особливостей теорії та практики дипломатії, зокрема – практичної дипломатії у сфері політичної безпеки, міжнародно-політичних переговорів, політичної комунікації в поліцентричному світі ХХІ століття. Одним із нових напрямів у теорії дипломатії та теорії міжнародних відносин на сьогодні є – інституціональна політична конфліктологія та інституціональна політична безпека. Інституціональні й мондіалізаційні (глобалізаційні) політичні процеси, глобальна дипломатія ХХІ століття – це тренд сучасної моделі поліцентричного світоустрою. «Силкові поля» політичного, інституціонального, дипломатичного, військового, економічного та іншого впливу розподілені в сучасному світі як ніколи нерівномірно, і цей процес лише набирає обертів. Як туго натягнута сітка, ці «силкові поля», постійно удосконалюючи свій дипломатичний інструментарій, перешкоджають надмірному посиленню того чи іншого претендента на особливий інституціональний статус [1, с. 26-31]. У цьому

напрямі одним із об'єднаних інституціональних векторів у світовій політиці є дипломатія та міжнародно-політичні переговори як засіб нейтралізації конфліктогенних чинників та інструментарій урегулювання політичних, воєнних і політико-дипломатичних конфліктів ХХІ століття [2].

Поняття гібридної війни виявилось теоретично й практично найбільш придатним для визначення характеру російсько-української війни 2022 року. Для опору й стримування агресора Україна разом з її міжнародними партнерами демонструє модель політичної безпеки і чітке розуміння природи й характеру цієї війни. Гібридну війну в загальному вигляді розуміють як воєнні дії, що здійснюють шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний з військових і невійськових способів ведення гібридної війни застосовується у воєнних цілях та використовується як зброя. Перетворення на зброю (*weaponization*) відбувається не тільки в медійній та інформаційно-комунікативній сфері. Так само в прямому сенсі в ролі зброї, яка наносить ураження різного рівня системам противника, застосовуються всі інші невійськові засоби ведення гібридної війни і моделі політичної безпеки. Таке функціональне поєднання в межах гібридних конфліктів гетерогенних явищ і засобів вимагає комплексного аналітичного підходу з боку представників різних галузей знань [2].

У сучасному поліцентричному світі інституціонально оформилися й трансформувалися як історично традиційні, так і нові політичні конфлікти, гібридні війни у всьому різноманітті їх конкретного прояву. Теорія дипломатії та теорія міжнародних відносин ХХІ століття активно досліджує їх базову аксіоматику, здійснює типологічний аналіз воєн і конфліктів, причинно-наслідкову обумовленість воєн і міжнародно-політичних конфліктів, технології їх урегулювання, зокрема – моделі переговорного процесу, їх динаміку та управління конфліктами в умовах глобалізованого світоустрою та історичній ретроспективі (інституціональна політична конфліктологія) [3, р. 16-26]. Гібридні конфлікти і гібридні загрози на сьогодні розглядають як важливу характеристику міжнародного безпекового довкілля, що перебуває в стані системної кризи. Водночас, у військовій та аналітичній спільноті бракує єдності у розумінні феномену гібридної війни. Головне питання полягає в тому, чи змінилася природа сучасної війни, і чи є гібридні способи ведення воєн принципово новими формами воєнних конфліктів, сучасних і майбутніх? Чи насправді йдеться лише про застосування нових комбінацій, прийомів і методів воєнних дій, відомих з античних часів, а сутність війни як була, так і залишається незмінною? Остаточної відповіді на це питання досі немає. Однак ситуація ведення бойових дій не позбавляє від потреби вирішення теоретичних

питань, уважати так було б драматичною помилкою, оскільки в умовах війни правильна оцінка сутності воєнних явищ безпосередньо пов'язана з розробкою та перевіркою на практиці засобів оборони, захисту від агресії. Для України на сьогодні це питання є ключовим.

В історичному минулому теоретичною основою вивчення політичних конфліктів, слугувала гуманітарна парадигма, заснована на побудові вербальних образів конфліктів, їх чуттєвому сприйнятті й наступному аналізі методами логіки «здорового глузду», з опорою на історичний досвід, історичні моделі й традиції, на досвід попередників [4, р. 181-190]. Новими теоретико-методологічними пріоритетами для моделювання конфліктів у сфері теорії дипломатії, зовнішньої політики і міжнародних відносин повинні стати – концепції теорії систем і системного аналізу, загальної теорії управління і кібернетики, синергетики, інформаційних технологій і логіколінгвістики, теорії хаосу й активних систем, діаспориальна аксіоматика і т.д. Нові тенденції в розвитку політичних і політико-дипломатичних конфліктів XXI століття вимагають і нових ефективних методів вивчення цих конфліктів на основі математичних, структурно-логічних, кібернетичних і імітаційно-комп'ютерних, історико-компаративних підходів. Політичні конфлікти сучасності – це клас (інституційний кластер) соціальних конфліктів. Політичні конфлікти відбуваються в соціальній сфері [4, р. 181-190].

Важливою рисою політичних і політико-дипломатичних конфліктів, в умовах трансформації сучасних міжнародних відносин, є використання для їх вирішення як силових, так і несилових способів. У першому випадку вони балансують на межі переходу у військові, у другому – найчастіше набувають юридичного (правового), договірної забарвлення. У нових геополітичних умовах XXI століття, в умовах поліцентричної (багатополюсною) моделі світоустрою, теорія і практика глобальної дипломатії, теорія зовнішньої політики і теорія міжнародних відносин акцентують свою дослідницьку парадигму на нових підходах у дослідженні політичних конфліктів та воєн – на основі використання сучасних методів математичного та комп'ютерного моделювання. Поряд з традиційними підходами до вивчення, моделювання та аналізу політичних конфліктів слід залучати і нові підходи: використовувати останні досягнення в області природознавства, математики, інформатизації та комп'ютеризації тощо. Публічна дипломатія та політика «м'якої сили» є одним із засобів реалізації зовнішньополітичної стратегії для будь-якої держави, що претендує на значиму роль у системі міжнародних відносин в умовах поліцентричного світоустрою XXI століття і реаліях підвищеної світової політичної конфліктогенності міждержавних відносин. З наданням міжнародної допомоги пов'язаний і особливий спосіб просування «м'якої сили» держави – кризова дипломатія (*disaster diplomacy*) [5].

Проблема воєн і міжнародно-політичних конфліктів на пострадянському просторі вже тривалий період часу залишається однією із найактуальніших політико-дипломатичних проблем. Саме Україна сьогодні посідає чільне місце в геополітичних інтересах та архітектоніці безпеки сучасних наддержав, мужньо відстоює свою незалежність, суверенітет і політичну безпеку в російсько-українській війні, яку розпочала росія 24 лютого 2022 року проти нашої держави. Конфліктогенні чинники, тренди хаотизації та упорядкування мають свій вияв у всіх сферах міжнародних відносин, зовнішньої політики та дипломатії, домінують у теорії та практиці сучасної дипломатії, а саме: безпековій, воєнно-політичній, економічній, діаспоральній, інституціональній і соціально-гуманітарній [6]. Закінчення епохи холодної війни і біполярного світу поставило перед державами питання обґрунтованості існування системи міжнародних відносин та її інституціональну трансформацію, з'являється новий дипломатичний інструментарій та моделі дипломатії [7, р. 02-13]. Новим напрямом дипломатії XXI століття стала діаспоральна дипломатія, зокрема – діаспоральна аксіоматика. Політична безпека має одним із своїх інституціональних елементів – інституціональну діаспорологію (інституції діаспори в міжнародно-політичному, правовому та публічному просторі) [8].

Отже, феномен гібридної війни має два головні модуси існування – матеріальний (фізичний) і дискурсивний. Ці два модуси асиметричні. У військовому (матеріальному) вимірі російсько-українська війна є локалізованим, охоплюючи частину території України, натомість дискурс цієї гібридної війни набув глобального масштабу. Інтерпретаційна складова гібридної війни, або когнітивний вимір ведення гібридних воєнних дій реалізується за допомогою дискурсивних вербально-семіотичних засобів, політико-дипломатичного інструментарію, переговорного інструментарію та моделювання політичної безпеки. Розгляд відмінностей у розумінні нових «змішаних» форм ведення бойових дій дозволяє поставити питання про наявність у сучасних підходах до гібридної війни відмінних перспектив, залежно від позиції сторін у війні та їхніх цілей, а також про вплив «точки зору» на формування стратегій протидії гібридним загрозам і гібридному нападу, особливостям політичної безпеки і міжнародно-політичних інституцій.

Постановка проблеми інституціоналізації конфліктів, політичної безпеки, гібридних воєн та інституціональних механізмів їх урегулювання в сучасній міжнародній політико-дипломатичній системі є новою для історико-політологічних і політико-правових досліджень, що відтак вимагає застосування системного аналізу та відповідної термінології, яка необхідна для виконання наукових завдань. Дипломатична історія та дипломатична практика має багатий досвід в історичній ретроспективі та сьогодні, зокрема – щодо реалізації та моделювання вирішення вищезазначених проблемних

конфліктогенних питань і воєн, форм забезпечення політичної безпеки в міжцивілізаційному та міжнародно-інституціональному просторі сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ціватий В.Г. Міграційна політика України та інтелектуальна міграція в поліцентричному світі XXI століття: інституціональний і стратегічний дискурси. *Стратегії державної міграційної політики України: Збірник наукових статей*. Київ, 2019. С. 26–31.

2. Перепелиця Г. М. Конфлікти в посткомуністичній Європі. К.: ПЦ «Фоліант», 2003. 431с.

3. Tsivatyi V. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises. *Eastern Europe Regional Studies*. Tbilisi–Chişinău, 2017. No 2 (4). P. 16–26.

4. Tsivatyi V. Integration Diplomacy and Paradiplomacy as an Institutional Toolkit for the Implementation of Interstate Cross-border Cooperation and Cross-border Security: the European Experience of Ukraine (2014-2020). *Ştiinţa politică şi administrativă: provocări globale, soluții locale, conferință științifică internațională*. Chişinău: UNU, 2021. С. 181–190.

5. Public Diplomacy: A New Strategic Imperative, 2016. 196p.

6. Weimann G. *Www.Terror.Net: How Modern Terrorism Uses the Internet*. Special Report. Washington, D. C.: U.S. Institute of Peace. 2004. 12p.

7. Tsivatyi V., Martsyniuk M. Foreign Affairs of Europe and Migration Policy in the Context of the COVID–19 Pandemic Spread: Regional and Diasporal Discourses. *Eastern Europe Regional Studies*. Tbilisi–Chişinău, 2021. No 1 (9). P. 02–13.

8. Lasica Daniel T. *Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory*. 2012. [s.l.]. 66 p.